

ПОРІВНЯЛЬНА ПОЗИЦІЙНА КЛАСИФІКАЦІЯ АФІКСІВ АРАБСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ТА ЄГИПЕТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Петрова Ю. І.

Однією з характерних тенденцій розвитку арабських діалектів на сучасному етапі є їхня переорієнтація на зовнішню афіксацію паралельно з внутрішнім переоформленням моделей, що є однією з суттєвих відмінностей типології діалектного ладу від літературного [Шарбатов 1991, 286]. Втрата традиційної морфологічної чіткості моделей у діалектах компенсується шляхом нарощування до іменної основи зовнішніх афіксів. Афікси (або дериваційні форманти) є елементарними будівними одиницями словотвірної системи мови [Цоцхадзе 1987, 6].

Зовнішня афіксація в діалектах є надзвичайно продуктивним морфологічним засобом. Основний спосіб його реалізації – приєднання суфікса до первинної (непохідної, простої) або похідної (поширеної) основи імені. Слід зазначити, що ускладнення морфологічної структури діалектної словоформи шляхом зовнішньої афіксації є характерним для іменного словотвору, на відміну від дієслівного, в якому, навпаки, значно скорочується парадигма словозмінних дієслівних форм порівняно з арабською літературною мовою (АЛМ), хоча й виникають нові словотвірні моделі.

Кількість афіксів в арабській мові є досить невеликою, і вони лише частково задовольняють потреби іменного та дієслівного словотвору. Більшість афіксів виступають в одній формі, кількість аломорфів є невеликою, і фонетична зміна форм афіксів базується на певних правилах [Ионченко 1979, 13].

Інвентаризація граем і засобів їхнього вираження у конкретних мовах є одним із головних напрямів досліджень сучасної морфології [Селіванова 2006, 398]. В цьому дослідженні ми поставили за мету класифікувати всі іменні та дієслівні морфеми єгипетського діалекту (ЄД), виявити ті з них, які є спільними для двох функціональних рівнів арабської мови, та специфічні діалектні афікси з їхнім граматичним та лексичним значенням.

Морфеми можна класифікувати за кількома параметрами: а) позиційна класифікація [Плунгян 2000, 88]; б) за функцією творення; в) за представленістю; г) за вживаністю у слові; д) за

активністю у дериваційних процесах [Селіванова 2006, 395]; е) за приналежністю до певної частини мови.

Позиційна класифікація афіксів складається згідно з їхньою фіксованою позицією відносно кореня, оскільки їхня позиція у словоформі є чітко закріпленою [Плунгян 2000, 88]. В арабській мові, в тому числі її сучасних діалектах, з одного боку, як і в більшості мов світу, існує поділ афіксів на префікси та суфікси згідно з «аддитивною моделлю» морфології, яка спирається на лінійну будову словоформи [Плунгян 2000, 91]. З іншого боку, арабська мова відрізняється іншим типом афіксації, а саме послідовною дифіксацією, яка є характерною лише для семітських мов [Плунгян 2000, 92]. Термін «дифіксація», введений Стариніним В. П., в його трактовці являє собою перерваний афікс, який може або складатися лише з голосних, або збігатися з інфіксом, або включати префікси *ta-* і *mi-* тощо [Старинин 1963, 26]. З іншого боку, Плунгян В. О. називає дифіксом чітко визначену сукупність лише голосних елементів, які дистантно вставляються між кореневими приголосними [Плунгян 2000, 92]. Для позначення даного явища пропонувалися різні терміни, оскільки термін «внутрішня флексія», загальноприйнятий в арабістиці, не є коректним, бо в загальній лінгвістиці він позначає чергування кореневих голосних [Халідов 1982, 19]. Халідов А. Б. зазначає, що «пропонувалося розглядати всі голосні в якості компонентів єдиної перерваної морфемі, для якої намагалися вигадати загальний термін “дифікс”» [Халідов 1982, 19]. Інші назви цього феномену – огласовка (Юшманов М. Ю.), голосний прошарок, який має граматичне значення (Реформатський О. О.), система кореня і схем (Ж. Кантіно) [Цоцхадзе 1987, 7]. Як би там не було, цей феномен присутній і в арабських діалектах, хоча в них класична система вокалізації та афіксації словоформи порушена через характерні фонологічні процеси, які призвели до «розмиття» морфологічної чіткості моделей. Хоча, на наш погляд, навряд чи можна казати про хаотичну перебудову діалектної словоформи, так само як не можна казати про «неправильність» неправильних коренів, які є «неправильними» лише по відношенню до правильних, а в межах своєї системи мають чіткі правила словозміни.

В ЄД можна виділити такі позиційні типи морфем:

1. Вищезгаданий дифікс (ми, слід за Плунгяном В. О., схильні відносити до нього лише вокалічні елементи морфологічної моде-

лі, а префікси – до зовнішніх афіксів). Типи дифіксації дієслівних основ ЄД представлені у Таблиці 1 (огласовка, що може варіюватися в залежності від консонантного оточення, позначається (v)).

Таблиця 1

Порода	Перфект	Імперфект
	1. (i)-a-a	1. i-i-i
VII	'iŋfa'al	yinfi'il
VIII	'ifta'al	yifti'il
IX	'if'all ('if'alal)	yif'all (yif'ilil)
пасив	'itfa'al	yitfi'il
	2. (i)-a-(v)	2. i-a-(v)
II	fa'al/fa'il	yifa'al/yifa'il
V	'itfa'al/'itfa'il	yitfa'al/yitfa'il
X	'istaf'al/'istaf'il	yistaf'al/yistaf'il
	3. (i)-ā-i	3. i-ā-i
III	fā'il	yifā'il
VI	'itfā'il	'yitfā'il
	4. (i)-i-a-(v)	4. (i)-i-a-(v)
	'istifa'al/ 'istifa'il	yistifa'al/yistifa'il
	'istifā'il	yistifā'il
	5. a-a	5. i-i
IV	'af'al	yif'il

2. Власне зовнішня афіксація. Ми нарахували загалом 57 афіксів у системі імені й дієслова АЛМ та 55 афіксів у ЄД (для арабських діалектів інвентар афіксальних морфем у кількості 40–50 є типовим [Мишкоров 1985, 15]). Але їхнє загальне кількісне співвідношення не збігається зі співвідношенням конкретних позиційних типів. Воно представлено у Таблиці 2.

Таблиця 2

	Префікси	Суфікси	Циркумфікси	Інфікси	Афіксоїди	Преформативи	Загалом
АЛМ	14	25	13	1	1	3	57
ЄД	17	25	7	1	2	3	55

Отже, типи афіксальних морфем, представлені в ЄД та АЛМ, можна охарактеризувати наступним чином.

Суфікси. В арабських діалектах афіксація, особливо суфіксація, відіграє значно важливішу роль, ніж в АЛМ [Мишкуров 1985, 15]. В ЄД суфіксація характеризується більшою продуктивністю порівняно з АЛМ (зокрема, в системі імені). У мовах світу суфікси є найбільш «прототипічними» афіксами, оскільки безсуфіксальні мови практично не зафіксовані. Крім того, словозмінні значення виражаються, як правило, суфіксами, тому вони виступають найбільш граматиалізованими афіксами [Плунгян 2000, 90].

Для іменного словотвору АЛМ основним є внутрішньофлексивний засіб, порівняно з яким афіксація посідає досить скромне місце [Шарбатов 1991, 284]. Зокрема, деякі дослідники відносять до суфіксального інвентарю імені сучасної АЛМ лише 5 суфіксів: *-iyu(un)*, *-at(un)*, *-āt(un)*, *-iyuat(un)*, *-iyūāt(un)* [Кариев 1966, 9]. Шарбатов Г. Ш. додає до цього переліку також пізніший суфікс відносного прикметника *-āniyu(un)* [Шарбатов 1991, 304], а Цоцхадзе Л. В. відносить до дериваційних формант іменного словотвору *-a*, *-ān*, *-iyu*, *-iyua*, *-ā*, *-ā'u* [Цоцхадзе 1987, 25, 36]. Дослідженню значень і функціонування літературних словотворчих суфіксів присвячено чимало робіт, тому в нашому дослідженні ми приділяємо увагу перш за все діалектним морфемам, оскільки про них згадується лише побіжно в окремих працях.

З Таблиці 2 видно, що загальна кількість іменних та дієслівних суфіксів у ЄД та АЛМ збігається. Але їхній набір у системі іменного та дієслівного словотвору не є тотожним. Зокрема, в ЄД з'явилися 5 нових іменних суфіксів, але вийшли з ужитку 8 літературних, з яких 2 іменних та 6 дієслівних суфіксів Таблиця 3.

Префікси. Всі наявні в АЛМ дієслівні та іменні префікси збереглися і в ЄД. Крім того, їхній інвентар поповнився трьома новими префіксами (Таблиця 4).

Інфікси. Подібно до дифікса, інфікси відхиляються від канонічного уявлення про просту лінійну будову словоформи [Плунгян 2000, 91], оскільки вони являють собою афікс, вставлений в основу або корінь слова [Селіванова 2006, 195]. Подібно до багатьох мов світу, в яких інфікс частіше за все займає позицію після першого кореневого приголосного, тим самим дотримуючись принципу «максимальної маргінальності» і займаючи позицію в корені, найближчу до його межі [Плунгян 2000, 91], в арабській мові

Таблиця 3

Суфікс	АЛМ	ЄД	Значення
Іменні			
<i>-āni</i>	+	<i>-ēn</i>	Двоїна (називний відмінок)
<i>-auni</i>	+		Двоїна (непрямий відмінок)
<i>-īna</i>	+	<i>-īn</i>	Правильна множина ч. р. (називний відмінок)
<i>-īna</i>	+		Правильна множина ч. р. (непрямий відмінок)
<i>-a</i>	+	+	Жіночий рід однини
<i>-āt</i>	+	+	Правильна множина ж. р.
<i>-ī</i>	+	+	Відносний прикметник
<i>-āni(yu)</i>	+	+	
<i>- ān</i>	+	+	
<i>-īyua</i>	+	+	
<i>-ūt</i>	+	+	Абстрактне ім'я
<i>-gi</i>	+	+	Професія, характеристика особи
<i>-āti</i>	-	+	
<i>-āwi</i>	-	+	Відносне ім'я
<i>-āya</i>	-	+	Посилений варіант суфікса одиничності
<i>-li</i>	-	+	Професія, приналежність до місцевості
<i>-ti</i>	-	+	Характеристика особи
<i>-lik</i>	+	+	Ім'я місця
Дієслівні			
<i>-tumā</i>	+	-	Двоїна II особи перфекта
<i>-ā</i>	+	-	Двоїна III особи ч. р. перфекта
<i>-atā</i>	+	-	Двоїна III особи ж. р. перфекта
<i>-tumna</i>	+	-	Множина II особи ж. р. перфекта
<i>-na</i>	+	-	Множина III особи ж. р. перфекта
<i>-tu</i>	+	<i>-t</i>	Однина I особи перфекта
<i>-ta</i>	+		Однина II особи перфекта
<i>-ti</i>	+	+	Однина II особи ж. р. перфекта
<i>-at</i>	+	<i>-it</i>	Однина III особи ж. р. перфекта
<i>-nā</i>	+	<i>-na</i>	Множина I особи перфекта
<i>-tum</i>	+	<i>-tu</i>	Множина II особи ч. р. перфекта
<i>-ī</i>	+	<i>-u</i>	Множина III особи ч. р. перфекта

(як в АЛМ, так і в ЄД) єдиний наявний інфікс також знаходиться після першого кореневого. Це словотворчий елемент *-t-* VIII породи. Він виник із префікса *ta-* в результаті метатеми, тому дослідники відносять його до зовнішніх афіксів [Старинин 1963, 33].

Таблиця 4

	Префікс	АЛМ	ЄД	Значення
Іменні	<i>tu-</i>	+	+	Дієприкметник активного/пасивного станів похідних порід
	<i>mi-</i>	+	+	Ім'я знаряддя
	<i>ma-</i>	+	+	Ім'я місця, дієприкметник пасивного стану I породи
	<i>ta-</i>	+	+	Масдар II породи
	<i>ti-</i>	-	+	Масдар II породи чотириконтонантного дієслова
Дієслівні	<i>ta-</i>	+	' <i>it-</i>	V, VI породи
	' <i>in-</i>	+	+	VII порода
	' <i>ista-</i>	+	+	X порода
	' <i>a-</i>	+	+	IV порода
	' <i>isti-</i>	-	+	Діалектна форма, похідна від II та III порід
	' <i>it-</i>	-	+	Діалектна форма пасиву
	' <i>a-</i>	+	+	I особа однини імперфекта
	<i>ta-/tu-</i>	+	<i>ti-</i>	II особа однини ч. р. імперфекта
	<i>ya-/yu-</i>	+	<i>yi-</i>	III особа однини ч. р. імперфекта
	<i>ta-/tu-</i>	+	<i>ti-</i>	III особа однини ж. р. імперфекта
	<i>na-/nu-</i>	+	<i>ni-</i>	I особа множини імперфекта
' <i>u-/'i-</i>	+	+	Імператив I породи однини ч. р.	

Циркумфікси (конфікси, біморфемні дистантні) являють собою службові морфемні, що одночасно у процесі творення слова приєднуються до твірної основи та складаються із префікса і суфікса (префікса, суфікса і постфікса, префікса і постфікса). Здебільшого, їх трактують не як морфему, а як словотворчий формант, який актуалізується лише у словотвірному акті [Селіванова 2006, 656]. Іншими словами, вони облямовують корінь, займаючи позицію одночасно ліворуч і праворуч від нього [Плунгян 2000, 95]. Хоча цей тип морфем виділяють у самостійний, за своїм статусом вони не є одиницями того ж порядку, що й два основні класи афіксів, оскільки являють собою приклад «поляфікса», тобто будь-

якої дистантної комбінації кількох афіксів, що функціонує як єдина морфема з точки зору значення [Плунгян 2000, 96]. Сполучення префікса і суфікса стає конфіксом лише тоді, коли обидва його елементи пов'язані одним значенням і коли за його допомогою утворюються слова або словформи, утворення яких неможливе без якоїсь із його складових частин [Старинин 1963, 9].

Традиційно, термін «циркумфікс» не є прийнятим по відношенню до арабської мови, хоча Старинин В. П. зазначає, що «префіксально-конфіксальне дієвідмінювання складає частину формоутворення дієслова» [Старинин 1963, 9]. З іншого боку, він вказує на те, що, враховуючи нечисленність префіксів самостійного значення, наявність конфіксів є сумнівною [Старинин 1963, 36]. На нашу думку, трактування явища перерваного афікса, що облямовує корінь, стосовно арабської мови не є однозначним. Відомо, що існує низка морфологічних форм, в яких поєднуються префікс і суфікс (Таблиця 5). З одного боку, якщо виходити з трактовки Плунгяна В. О. стосовно цільності значення дистантної комбінації афіксів, можна казати про наявність даного позиційного типу морфем в арабській мові. З іншого боку, в арабістиці існує традиційно прийнятий термін «морфологічна модель», під який підпадає будь-яка форма з різними конфігураціями афіксів та дифіксації, за якою утворюються однотипні деривати від коренів. Таким чином, виникає питання стосовно того, як слід трактувати дане явище: а) як власне циркумфікс; б) як префікс + корінь з дифіксацією + суфікс; в) як морфологічну модель, до складу якої обов'язково входять префікс і суфікс.

Віднесення дієслівних словозмінних форм двоїни і множини імперфекта до конфіксів є сумнівним, враховуючи той факт, що і префікс, і суфікс можуть вживатися окремо один від одного в інших формах (префікси – у дієслівних формах однини імперфекта, суфікси – у формах двоїни та множини імен). У формах імператива префікс, скоріше, виконує функцію запобігання двоконсонантному початку слова, оскільки його гамза є з'єднувальною, і префікс випадає при послідовній вимові. Також у формі масдара III породи *mufā'ala* кожен із двох зовнішніх афіксів має багато інших випадків уживання. З іншого боку, на користь припущення про можливість існування циркумфіксів в арабській мові свідчить наявність в ЄД так званої рамочної конструкції заперечення *ta – š*, яка широко вживається у системі дієслова та приєдникових

зворотів. Мамедшахов Р. Г. зазначає, що дана конструкція має афіксальний статус [Мамедшахов 2003, 78]. Саме ця конструкція характеризується єдиним цілісним значенням. Крім того, її компоненти при вживанні окремо один від одного мають дуже обмежене коло функцій та можливостей сполучуваності, а ізольовано від дієслова або приєднаного звороту функціонувати не можуть, тобто не мають власної синтаксичної позиції. Взагалі, в деяких арабських діалектах зустрічаються власне конфікси. Наприклад, у марокканському діалекті для позначення абстрактного імені занять широко використовується конфікс *ta – t*, який додається до основи, що позначає особу за родом занять: *gezzar* (м'ясник) → *ta gezzart* (професія м'ясника) [Старинин 1963, 36].

У нашій класифікації позиційних типів афіксів ми умовно називаємо циркумфіксом всі комбінації префіксів і суфіксів, наявних в арабській мові. Вони представлені у Таблиці 5.

Таблиця 5

	Циркумфікс	АЛМ	ЄД	Значення
Дієслівні	<i>t – īna</i>	+	<i>t – i</i>	Однина II особи ж. р. імперфекта
	<i>t – āni</i>	+	–	Двоїна II особи імперфекта
	<i>y – āni</i>	+	–	Двоїна III особи ч. р. імперфекта
	<i>t – āni</i>	+	–	Двоїна III особи ж. р. імперфекта
	<i>t – ūna</i>	+	<i>t – u</i>	Множина II особи ч. р. імперфекта
	<i>t – na</i>	+	–	Множина II особи ж. р. імперфекта
	<i>y – ūna</i>	+	<i>y – u</i>	Множина III особи ч. р. імперфекта
	<i>y – na</i>	+	–	Множина III особи ж. р. імперфекта
	<i>'u/'i – ī</i>		+	Імператив ж. р. однини I породи
	<i>'u/'i – ā</i>	+	–	Імператив двоїни
	<i>'u/'i – ū</i>	+	+	Імператив множини ч. р.
<i>'u/'i – na</i>	+	–	Імператив множини ж. р.	
Іменні	<i>tu – a</i>	+	+	Форма масдара III породи
	<i>ta – š</i>	–	+	Позначення заперечної форми

Афіксоїди. Даний тип афіксів являє собою проміжну морфему між кореневими та службовими, колишню кореневу морфему, що втратила свою мотиваційну роль у семантиці слова й отримала ознаки службової морфеми [Селіванова 2006, 49]. Межу між афіксом і морфологічно несамостійним афіксоїдом важко провести тоді, коли коренева морфема існує в мові лише як елемент композитів, а самостійних словоформ не утворює [Плунгян 2000, 102]. В ЄД нами виявлено лише дві такі напівморфеми – напівлексеми турецького походження – *-hāna* і *baš-*, перша з яких у вихідній мові в окремо взятій формі має значення «дім; графа; поле; клітка» [Рыбальченко 2005, 140] та є суфіксоїдом у ЄД, а друга – «голова; вершина; початок; головний» [Рыбальченко 2005, 47] та є в ЄД префіксоїдом. В АЛМ існує кілька форм з елементом *-hāna*, які перейшли до розряду архаїзмів – наприклад, *šifāhāna* (ветеринарна лікарня). Питання їх віднесення до афіксоїдів в арабістиці не розглядалося. Шарбатов Г. Ш. в одній праці відносить слова з елементами *baš-* і *-hāna* ЄД до композитів, які були запозичені у готовій складеній формі, тому сприймаються арабами як одне слово: *baškātib* (старший клерк), *'agzahāna* (аптека) [Шарбатов 1955, 158–160]. В іншій праці автор відносить елемент *-hāna* до суфіксів [Шарбатов 1991, 289]. На нашу думку, лексеми зі складовим елементом *hāna* можна, з одного боку, віднести до композитів, оскільки *hāna* як окреме самостійне слово, а не як суфікс, існує не лише у турецькій і перській мовах, а й перейшло як запозичення до арабської, хоча з дещо іншим значенням – “стовпчик; відділ; графа” [Баранов 1996, 208]. З іншого боку, не буде помилковим віднести такі слова і до іменників із суфіксоїдами, оскільки самостійне вживання слова *hāna* в сучасній арабській мові в значенні «будинок, приміщення» не спостерігається, а саме це значення є характерним для цього елемента в якості суфікса. Це вказує на втрату ним первинного лексичного значення і перехід до складу афіксів, оскільки запозичені кореневі морфеми отримують статус афіксоїдів тоді, коли пересічні носії мови вже не сприймають їхнього змісту і вони перестають функціонувати як вільні корені у мові, що запозичує [Селіванова 2006, 49]. Крім того, про перехід до афіксів свідчить той факт, що не всі лексеми з цим елементом увійшли до арабської мови з турецької у готовій складеній формі, оскільки можна навести приклади приєднання його до арабської іменної основи (хоча низка слів з цим елементом вже є

архаїзмами): *šifā'* (одужання) + *hāna* → в АЛМ *šifāhāna* (ветеринарна лікарня), в ЄД *šafahāna* (військовий шпиталь); *ta 'līm* (навчання) + *hāna* → в ЄД *ta 'līmhāna* (школа верхової їзди).

Преформативи. Даний тип афіксів також має назву «препрефікс» або «постфікс» і являє собою морфему, що не знаходиться в безпосередньому контакті з коренем [Плунгян 2000, 95]. В АЛМ існують три такі афікси: означений артикль, преформатив футуральності *sa-*, а також постфікс (постсуфікс) неозначеного стану *-n* [Мишкурів 1985, 17]. Щодо ЄД, то для нього, як і для багатьох арабських діалектів, є характерними дієслівні преформативи *b(i)-* та *ħa-*, які приєднуються до форми імперфекта. Перший вживається для позначення дії, що відбувається в теперішньому часі або в даний момент, а другий – для позначення майбутнього часу. Існує думка, що преформатив майбутнього часу є усіченим варіантом частки *rāh* або дієприкметника *rāyih* [Шарбатов 1991, 313], які широко використовуються в інших діалектах для позначення майбутнього часу (в ЄД така форма також зустрічається) або значення наміру. У низки діалектів форми імперфекта з преформативом витіснили форми без нього [Шарбатов 1991, 313]. Опущення преформатива *b(i)-* в ЄД відбувається у випадку передування модальних дієслів, деяких часток, допоміжного дієслова тощо: *bašūf* (я бачу) → *'āyiz 'ašūf* (я хочу побачити); *lāzim ašūf* (я маю побачити); *'ašān 'a'dar 'ašūf* (щоб я міг побачити).

Інтерфікси. Питання про їхній статус у мовах є дискусійним і остаточно не розв'язане [Селіванова 2006, 192]. Традиційно інтерфіксами вважали одиниці, які пов'язують два корені при словоскладанні [Плунгян 2000, 97]. Згідно з більш сучасною трактовкою, інтерфікс є асемантичною структурною частиною слова, яка служить фонетичною прокладкою для надання слову благозвучності [Селіванова 2006, 192]. З іншого боку, Плунгян В. О. відкидає існування інтерфіксів взагалі, інтерпретуючи подібні зв'язувальні голосні як елемент кореня, його аломорф [Плунгян 2000, 98].

В АЛМ існування інтерфіксів є неможливим, оскільки, перше, словоскладання є непродуктивним словотворчим засобом, а по-друге (і це головне), у випадку поєднання двох іменних основ за необхідності пов'язування їх вокалічним елементом таку роль виконує відповідна відмінкова огласовка (у вихідній формі – дамма називного відмінку, при відмінюванні – також

кясра або фатха): $ra's + māl \rightarrow ra'sumāl$ (капітал). Тому це явище в арабістиці не розглядалося.

В ЄД спостерігається явище іншого типологічного характеру, оскільки категорія відмінку в арабських діалектах відсутня. Крім того, словоскладання в них є набагато продуктивнішим засобом, ніж в АЛМ. Існує низка композитів, перший складовий елемент яких закінчується консонантним кластером, а друге слово завжди починається з приголосного (що є типовим для арабської мови). Тому виникає необхідність розбиття триконсонантного сполучення, яке є нехарактерним для ЄД, на відміну від деяких інших арабських діалектів. У таких випадках з'являється проміжний вокалічний елемент, який підпадає під традиційне уявлення про інтерфікс. Основні особливості його реалізації є такими:

- У складених числівниках, які позначають цілі сотні, інтерфіксом виступає короткий голосний *u*: *tultumiyya* (триста). На нашу думку, в цьому випадку діє закон гармонії голосних, який проявляється в тому, що проміжний вокалічний елемент уподібнюється дифіксу першої основи, яка утворена за типом *fu'l*.

- У дієслівних формах з енклітиками та словозмінними афіксами між основою та афіксом виникає проміжний голосний, вибір якого також підпорядковується фонетичним закономірностям: *mašufiuhūš* (я не бачив його), але *mašufiühāš* (я не бачив її).

- У нечисленних складених іменниках, поєднаних шляхом словоскладання без зміни фонетичної оболонки слів, для розбиття трьох приголосних використовується, як правило, звук *i*: $ba'q + šey \rightarrow ba'diši$ (небагато), $ra's + māl \rightarrow ra'simāl$ (капітал); *bingibung* (пінг-понг).

Таким чином, незважаючи на приблизно однакове загальне кількісне співвідношення афіксів АЛМ та ЄД, співвідношення конкретних позиційних типів має певні відмінності, які пов'язані з типологічними особливостями літературної та діалектної морфологічних систем, а саме, із спрощенням діалектного інвентарю граматичних категорій, що призводить до зменшення кількості формотворчих морфем у системі імені й дієслова, з одного боку, а з іншого – до збільшення питомої ваги діалектних іменних і дієслівних словотворчих афіксів, завдяки яким в арабських діалектах утворюються нові словотвірні типи.

ЛІТЕРАТУРА

Баранов Х. К. Арабско-русский словарь: В 2 т.– 8-е изд. – М.: Русский язык, 1996. – 936 с.

Ионченко В. Н. Морфонологическая характеристика арабского диалектного языка Сирии: Автореф. дис. канд. фил. наук: Д003.01.03/ Ин-т востоковедения АН СССР. – М., 1979. – 23 с.

Кариев У. З. Словообразование имен существительных и прилагательных в современном арабском литературном языке: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – М., 1966. – 19 с.

Мамедшахов Р. Г. Отрицательные конструкции в современном арабском литературном языке, египетском и иракском диалектах: Дисс. канд. филол. наук: 10.02.22. – СПб., 2003. – 145 с.

Мишкуров Э. Н. Типология диалектного и литературного грамматического строя современного арабского языка: Автореф. дисс. д-ра филол. наук: 10.02.20.– М., 1985. – 35 с.

Плунгян В. А. Общая морфология: введение в проблематику. – М., 2000. – 384 с.

Рыбальченко Т. Е. Турецко-русский и русско-турецкий словарь. – М., 2005. – 696 с.

Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – 716 с.

Старинин В. П. Структура семитского слова. Прерывистые морфемы. – М.: Изд. вост. лит., 1963. – 115 с.

Халидов А. Б. Арабский язык // Очерки истории арабской культуры V–XV вв. – М., 1982. – С. 13–74.

Цоцхадзе Л. В. Аффиксальная деривация имен в современных семитских языках. – Тбилиси, 1987. – 110 с.

Шарбатов Г. Ш. Арабский литературный язык, современные арабские диалекты и региональные обиходно-разговорные языки // Языки Азии и Африки, IV, кн.1. – М.: Наука, 1991. – С. 250–330.